

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами): від 4 лист. 1950 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

4. Рішення ЄСПЛ Екле проти Федеративної Республіки Німеччина» (Eckle vGermany): від 15 лип. 1982 р. (скарга №8130/78): URL:<https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-100701&filename=CASE%20OF%20ECKLE%20v.%20GERMANY%20-%20%5BRussian%20Translation%5D.pdf>

5. Маринів В. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження у судах апеляційної та касаційної інстанцій / В. Маринів // Право України. 2013. № 11. С259–265.

Корзун Андрій Сергійович

доктор філософії права, старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ВЗАЄМОДІЇ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО ПРАВОСУДДЯ

Сучасний етап розвитку міжнародного кримінального правосуддя характеризується трансформацією механізмів притягнення до відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини. Центральне місце в цій системі посідає Міжнародний кримінальний суд (далі - МКС), діяльність якого спрямована на забезпечення невідворотності покарання за геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини [1]. Водночас роль Суду не обмежується виключно репресивною функцією: він виступає важливим інструментом формування міжнародних стандартів кримінальної відповідальності та правозастосовної практики. Через свої рішення МКС сприяє розвитку доктрини міжнародного кримінального права, конкретизації складів міжнародних злочинів та уніфікації підходів до їх кваліфікації. Крім того, діяльність Суду має превентивний ефект, оскільки створює додаткові правові ризики для потенційних правопорушників і тим самим стримує вчинення тяжких злочинів. У ширшому вимірі МКС виступає важливим елементом глобальної системи захисту прав людини, забезпечуючи реагування міжнародної спільноти на найбільш серйозні порушення, що загрожують міжнародному миру та безпеці.

МКС функціонує на основі Римського статуту 1998 року, який визначає його юрисдикцію, принципи діяльності та процесуальні механізми. Одним із ключових принципів є принцип комплементарності, відповідно до якого Суд здійснює юрисдикцію лише у випадках, коли держава не здатна або не бажає здійснювати належне розслідування [2]. Такий підхід забезпечує

збереження пріоритету національного суверенітету у сфері кримінального переслідування, водночас створюючи запобіжник проти безкарності. Практична реалізація цього принципу передбачає комплексну оцінку ефективності національної системи правосуддя, зокрема її незалежності, інституційної спроможності, добросовісності органів розслідування та суду. Важливо, що комплементарність не означає пасивної ролі МКС – навпаки, Суд здійснює постійний моніторинг ситуацій та може втручатися у випадках формального або імітаційного правосуддя. Окрім цього, Римський статут визначає чіткі межі юрисдикції Суду — як часові, так і територіальні та персональні, що обумовлює необхідність належної імплементації його положень у національне законодавство держав-учасниць. Саме така імплементація створює правові передумови для ефективної взаємодії між національними органами та МКС.

У контексті збройної агресії Російської Федерації проти України особливого значення набуває ефективна взаємодія національних правоохоронних органів із Міжнародним кримінальним судом. Масштаб і системний характер вчинюваних злочинів обумовлюють необхідність комплексного підходу до їх документування та правової оцінки. Йдеться не лише про фіксацію окремих фактів порушень, а про встановлення контексту збройного конфлікту, характеру атак, їх спрямованості та узгодженості, що має ключове значення для правильної кваліфікації злочинів як воєнних або злочинів проти людяності. У таких умовах взаємодія з МКС виступає не додатковим, а системоутворюючим елементом механізму забезпечення правосуддя.

Центральну роль у цьому процесі відіграє Національна поліція України як орган, уповноважений здійснювати досудове розслідування. Її діяльність фактично формує початкову доказову базу, яка в подальшому може бути використана як у національних судах, так і в провадженнях МКС. Особливість цієї діяльності полягає в необхідності одночасного дотримання вимог національного кримінального процесу та міжнародних стандартів доказування. Таким чином, Національна поліція України виступає своєрідним «містком» між внутрішньою системою правосуддя та міжнародною юрисдикцією.

Первинний етап збору доказів має критичне значення для подальшого кримінального переслідування. Саме на цьому етапі забезпечується фіксація слідів злочину, встановлення кола причетних осіб та формування доказової бази. Водночас будь-які процесуальні порушення — неналежне оформлення протоколів, недотримання процедури вилучення доказів або порушення прав учасників процесу – можуть у майбутньому призвести до визнання таких доказів недопустимими у міжнародному провадженні [5]. Це зумовлює необхідність високого рівня професійної підготовки слідчих та суворого дотримання процесуальних стандартів.

Одним із найбільш складних напрямів діяльності є документування воєнних злочинів. На відміну від звичайних кримінальних правопорушень,

такі злочини мають міжнародно-правову специфіку, що передбачає необхідність доведення їх зв'язку із збройним конфліктом. Крім того, для кваліфікації злочинів проти людяності необхідно встановити їх системний або широкомасштабний характер, що передбачає аналіз великого масиву даних, узагальнення окремих епізодів та встановлення їх взаємозв'язку. У цьому контексті діяльність Національної поліції виходить за межі традиційної криміналістики та набуває ознак комплексного аналітичного процесу.

Важливим елементом є забезпечення належності та допустимості доказів відповідно до стандартів Міжнародного кримінального суду. Особливого значення набуває дотримання «ланцюга збереження доказів» (chain of custody), який гарантує їх автентичність і виключає можливість втручання. У міжнародній практиці навіть незначні порушення цього принципу можуть поставити під сумнів достовірність доказу, що підкреслює необхідність чіткої регламентації процедур їх збору, зберігання та передачі [8].

Суттєвою тенденцією сучасного етапу є активне використання цифрових технологій у процесі доказування. Цифрові докази, матеріали з відкритих джерел (OSINT), супутникові знімки та геолокаційні дані дозволяють не лише фіксувати факти злочинів, але й відтворювати хронологію подій, встановлювати місцезнаходження підозрюваних та підтверджувати показання свідків. Використання таких технологій значно розширює доказову базу та підвищує об'єктивність розслідувань, однак водночас потребує належної процесуальної легалізації таких даних [9].

Важливим напрямом є міжнародне співробітництво, яке реалізується через взаємодію з Євроюстом, Інтерполом та участь у спільних слідчих групах (JIT). Така співпраця дозволяє забезпечити оперативний обмін інформацією, узгодженість процесуальних дій та ефективне використання доказів у різних юрисдикціях. В умовах транснаціонального характеру воєнних злочинів це є необхідною передумовою досягнення результату [10].

Практичним підтвердженням ефективності взаємодії з Міжнародний кримінальний суд є видача ордерів на арешт представників політичного та військового керівництва держави-агресора. Зокрема, рішення щодо Володимира Путіна, Марії Львової-Белової, Сергія Шойгу та Валерія Герасимова свідчать про поступове формування практики притягнення до відповідальності осіб найвищого рівня. Це підтверджує реальність застосування принципу індивідуальної кримінальної відповідальності незалежно від статусу особи [11–12].

Разом із тим, існує низка суттєвих викликів. Серед них – складність ідентифікації конкретних виконавців, обмежений доступ до тимчасово окупованих територій, а також необхідність доведення причинно-наслідкового зв'язку між рішеннями командування та конкретними злочинами. Особливо складним є доведення відповідальності за принципом

«командної відповідальності», що вимагає встановлення контролю, обізнаності та бездіяльності керівництва [14].

Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавства, гармонізацію його з нормами міжнародного права, розвиток інституційної спроможності правоохоронних органів та впровадження сучасних методів розслідування. Важливим також є підвищення рівня підготовки кадрів, зокрема у сфері міжнародного кримінального та гуманітарного права [15].

Підсумовуючи, слід зазначити, що Національна поліція України відіграє системоутворюючу роль у механізмі забезпечення міжнародного кримінального правосуддя. Її діяльність є ключовою передумовою ефективного притягнення винних до відповідальності, а також важливим елементом інтеграції України у глобальну систему правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Rome Statute of the International Criminal Court: adopted 17 July 1998. The Hague, 1998. 218 p. (Римський статут Міжнародного кримінального суду)
2. Cassese A. International Criminal Law. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2013. 433 p. (Кассезе А. Міжнародне кримінальне право)
3. Ambos K. Treatise on International Criminal Law. Vol. 1 : Foundations and General Part. Oxford: Oxford University Press, 2014. 603 p. (Амбос К. Трактат з міжнародного кримінального права)
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.
5. Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. The Hague: ICC, 2002. 168 p. (Правила процедури і доказування МКС)
6. Werle G., Jessberger F. Principles of International Criminal Law. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2014. 711 p. (Верле Г., Єссбергер Ф. Принципи міжнародного кримінального права)
7. Міжнародне гуманітарне право: підручник / за ред. В. Я. Тація. Харків : Право, 2018. 448с.
8. Policy Papers of the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court. The Hague: ICC, 2016. 120 p. (Політичні документи Офісу прокурора МКС)
9. Digital Evidence in International Criminal Law // Journal of International Criminal Justice. Oxford : Oxford University Press, 2019. Vol. 17. P. 1–25.
10. Eurojust Annual Reports on Casework Related to Ukraine. The Hague : Eurojust, 2023. 85 p.
11. Situation in Ukraine: ICC Arrest Warrant (March 2023). The Hague : ICC, 2023. 15 p.
12. ICC Arrest Warrants Related to Ukraine*. The Hague : ICC, 2024. 20 p.

13. Schabas W. An Introduction to the International Criminal Court. 5th ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 612 p. (Шабас В. Вступ до МКС)

14. Cryer R. et al. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. 4th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 585 p. (Краєр Р. та ін. Вступ до міжнародного кримінального права і процесу)

15. Звіти Офісу Генерального прокурора України щодо розслідування воєнних злочинів. Київ, 2023–2025. 120 с.

Костишева Тетяна Іванівна

доцент кафедри кримінальної юстиції
навчально-наукового інституту права
та психології НАВС, кандидат
юридичних наук

Костилєв Олександр Іванович

науковий співробітник науково-
дослідної лабораторії з проблем
державотворення та
правозастосування навчально-
наукового інституту права та
психології НАВС, кандидат
юридичних наук

ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За Конституцією України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані [1].

Конституція України та Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) гарантує кожному забезпечення права на свободу та особисту недоторканність [1].

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом [1].

Основний Закон України визначає, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1].

В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень.

Термін «воєнний стан» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про правовий режим воєнного стану».